

LİSE TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERSİ ÖĞRETMENLERİNİN TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

AN EVALUATION OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE TEACHERS' OPINIONS ABOUT THE TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE PROGRAM IN HIGH SCHOOL

Yrd. Doç. Dr. Behçet ORAL

Yrd. Doç. Dr. Bayram AŞILIOĞLU

Dicle Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, öğretmenlerin görüşleri dayanak alınarak ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı programını değerlendirmektir. Araştırmanın örneklemini Diyarbakır, Gaziantep ve Siirt illerinin merkezinde çalışan toplam 110 edebiyat öğretmeni oluşturmaktadır. Verilerin analizi için yüzde (%) kullanılmıştır. Araştırmanın bazı önemli sonuçları şöyledir: Öğretmenlerin yarısından fazlasına göre, öğrencilerin Türk dili ve edebiyatı dersine ilgileri orta düzeydedir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğuna göre, Türk dili ve edebiyatı programının içeriği öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını karşılamada az yeterlidir. Yine öğretmenlerin çoğunluğu Türk dili ve edebiyatı programında günümüz edebiyatına daha fazla ağırlık verilmesi gerektiği görüşündedir.

ABSTRACT

The purpose of this study is to evaluate the high school Turkish Language and Literature program, based on teachers' opinions. The subjects of the study consisted of 110 literature teachers working at the city centres of Diyarbakır, Gaziantep and Siirt provinces. Percentages (%) were used to analyse the data. Some of the important findings of the study are summarised below: More than half the teachers thought that the interest level of the students towards the Turkish Language and Literature course is moderate. According to most of the teachers, the contents of the courses are not adequate to meet the needs and interests of the students. Most of the teachers suggest that more importance should be given to contemporary literature.

GİRİŞ

Toplumsal kültürün öğelerinden birisi olan dil, aynı zamanda kültürün kuşaklar arasında aktarılmasını sağlayan en önemli araçtır. İnsanların birbirleriyle anlaşmaları, kaynaşmaları ve bu şekilde bir toplum oluşturmaları onların ortak bir dile sahip olmalarına bağlıdır. Her ulusun bir dili vardır. Yaşamı boyunca doğal çevresi, yaptığı işler ve denemeler, kullandığı araçlar, yetiştirdiği ve yararlandığı hayvanlar, uğradığı saldırılar, yaptığı savaşlar, duyduğu üzüntüler, sevinçler, ulusun diline yansır. Ulus bunlar için ayrı ayrı sözcükler yaratır. Yaşamından çıkardığı sonuçları söyler; bunlar birer atasözü olur. Yaşadığı büyük olayları öyküler, böylece o ulusun destanları doğar. Atasözlerini, destanlarını söyleyiş yolu, o ulusun dilde güzellik anlayışını, söz sanatlarını yansıtır (Göğüş, 1978: 1). Diğer bir ifadeyle, bir ulusun kültürü bütün yönleriyle dile yansır, dil ortamında yaşayarak gelecek kuşaklara aktarılır. Böylece sağlanan bilgi birikimi, toplumsal ilerlemenin, bilim ve teknolojiadaki gelişmenin de sağlayıcısı olur.

Dil toplumsal yaşam açısından olduğu kadar, birey

açısından da önemlidir. O, bir yandan bireylerin soyutlama yapabilmeleri, soyut düşünceler tasarlayabilmelerini sağlarken, diğer yandan da bu düşüncelerin bireyler arasında paylaşılmasını, öğrenmeyi, anlaşma ve kaynaşmayı sağlar; bireyin toplumla iyi ilişkiler kurabilmesinin aracı olur.

Ünlü düşünür Konfüçyüs'e (İ.Ö. 551-479) atfedilen şu cümleler, dilin birey ve toplum açısından ne kadar önemli bir araç olduğunun yaklaşık iki bin beş yüz yıl önce anlaşılması açısından ilginçtir.

"Konfüçyüs'e sorarlar:

- Bir ülkeyi yönetmeye çağrılıydınız ilk olarak ne yapardınız?

Büyük düşünür şöyle karşılık verir:

-Hiç kuşkusuz, dili gözden geçirmekle işe başladım. Ve dinleyenlerin meraklı bakışları karşısında sözlerine devam eder:

-Dil kusurlu olursa, sözcükler düşünceyi iyi anlatamaz. Düşünce iyi anlatılmazsa, yapılması gereken şeyler doğru yapılamaz. Ödevler gereği gibi yapılmazsa,

töre ve kültür bozulur. Töre ve kültür bozulursa adalet yanlış yola sapar. Adalet yoldan çıkarsa, şaşkınlık içine düşen halk ne yapacağını, işin nereye varacağını bilemez. İşte bunun içindir ki hiçbir şey dil kadar önemli değildir.

Dilin önemine ilişkin bu açıklamadan sonra, edebiyatın birey ve toplum hayatındaki önemine değinmekte yarar var.

Edebiyat, aracı ve ortamı dil olan bir güzel sanat dalıdır. İnsanın kendisini, çevresini, doğayı ve dünyayı tanıması, daha sağlıklı bir biçimde değerlendirmesi ve duyarlık kazanması için, edebiyat eğitimi büyük önem taşır. Dil ve edebiyat eğitiminde temel hedef, bir şey belletmek ve öğrenciyi bilgi yüklemek değil, dili sevdirmek, dilin düzgün kullanılmasını öğretmek ve güzel yazılardan hoşlanma duygusunu aşılaktır (Kavcar, 1994: 853).

Birey edebi eserleri okuyarak, dilinin geniş anlatım olanaklarının farkına varır. Dil duyarlılığı, sevgisi ve bilinci kazanır. Bu alanda sağlanan birikim, düşüncelerin sözlü ve yazılı olarak etkin bir biçimde anlatılmasının da sağlayıcısı olur.

Aynı zamanda birey okuduğu eserlerden etkilenir, eserin telkin ettiği şeyler sezgi ve yaşantı yoluyla bireyin davranışı haline gelir. Böylece ailenin ve okulun bireye kazandırmak için çaba harcadığı, çoğu zaman bilişsel yönü ağır basan davranışlar, edebi eserlerin okunması yoluyla, sezgi ve yaşantıya dayalı olarak bireye kazandırılmış olur.

Dilin önemine ilişkin bu açıklamalar, ülkemizde "Türkçenin gereği gibi öğretilip öğretilmediği; Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı dersleri ile, çocuklar ve gençlerde okuma alışkanlığı, dil duyarlılığı, dil sevgisi ve bilinci uyandırılıp uyandırılmadığı ve bunun doğal bir sonucu olarak, ülkemizde insanların iletişim sürecinde Türkçe'yi doğru ve etkin bir biçimde kullanıp kullanmadığı?" sorularını akla getirmektedir.

Öğrencilerimizin sınav kağıtlarında sıkça rastlanan anlatım bozuklukları, yazım ve noktalama yanlışları, onların düşündüklerini yazılı olarak anlatmayı zor ve yetersiz gerektiren bir iş olarak görmeleri gibi durumlar, Türk dili ve edebiyatı eğitiminde önemli eksikliklerimiz olduğunun birer göstergesidir. Bu eksiklikler ve olumsuzluklar, son yıllarda ulusal ve bölgesel olarak sayıca artan televizyonların yayınlarında, dilimizin doğru kullanımını konusuna gereken özenin ve duyarlılığın gösterilmemesi nedeniyle yaygınlaşmaktadır. Çocuklar ve gençlerde dil duyarlılığı, dil sevgi ve bilincinin gelişmesine katkıda bulunması beklenen bu yayınlar, söz konusu özellikleri geliştirmek bir yana; dil kirlenmesine, dilin yanlış ve özensiz kullanılmasına neden olmaktadır. Son yıllarda, (televizyonlarda izlenen Amerikan dizilerinin de etkisiyle) gençler arasında sıkça rastlanan, konuşma ve yazıda yabancı sözcük kullanma modası (bu

sözcükler de çoğu kez yanlış anlamda kullanılmaktadır), Amerikan aksanıyla Türkçe konuşma gibi iletişime ilişkin davranışlar, bu yargıyı doğrulamaktadır. Dilin yanlış kullanımı ve dil sevgi ve bilinci konusundaki bu olumsuzluklar, ancak ilköğretimden başlayarak anadili olarak Türkçe'nin eğitimine gereken önemi verme ile ortadan kaldırılabılır. Bunu sağlamanın başlıca yollarından birisi, temel işlevi bireye önceden belirlenecek dil ve edebiyatla ilgili tutum ve davranışları kazandırmak olan ve hedeflerin kazanılması için öngörülen öğrenme yaşantıları, ölçme ve değerlendirme gibi boyutlar içeren Türkçe, Türk dili ve edebiyatı programlarının uygulanmasında karşılaşılan sorunların neler olduğunun belirlenmesinden ve gereken düzeltmelerin yapılmasından geçer. Söz konusu sorunların ne olduğu konusundaki en doğru bilgiyi ise, programı uygulamakla görevli olan öğretmenlerden almak mümkündür.

İlköğretim Türkçe programı konusunda bugüne kadar çok değişik çalışmalar yapılmıştır. Ancak, lise Türk dili ve edebiyatı programı konusunda yapılan çalışmaların sayısı sınırlıdır. Bu eksiklik, lise Türk dili ve edebiyatı programı ile ilgili değişik boyutlarını ele alan araştırmalar yapmayı zorunlu hale getirmektedir. Bundan dolayı lise Türk dili ve edebiyatı programını uygulamakla görevli olan ve uygulama sonucu ortaya çıkan eksiklik ve olumsuzlukları en iyi bilen öğretmenlerin, programla ilgili görüşlerini belirleme önemli bir gereksinim haline gelmektedir. Bu çalışma böyle bir gereksinimden doğmuştur.

Lise Türk dili ve edebiyatı programı 1957'de hazırlanmış ve çeşitli değişikliklere uğrayarak günümüze kadar gelmiştir. Ancak bu değişiklikler genellikle bazı yazarlardan seçme metinlerin ders kitaplarına alınması ve çıkarılması ya da bazı konuların programdaki ağırlığının değiştirilmesinden öteye geçememiştir. Örneğin 1957'de hazırlanan programda 1976'da divan edebiyatının ağırlığı artırılmış, 1978'de ise tekrar eski programa dönmüştür.

Oysa, öğrenene okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneği olarak tanımlanan eğitim programının (Demirel, 1999: 5); uygulamada ortaya çıkan sonuçlara göre sürekli olarak geliştirilmesi gerekir.

Kuramsal olarak, bir eğitim programının mükemmel olması için bütün öğrencilerin, programın hedeflerinin tümüne ulaşması gerekir. Oysa uygulamada bunu sağlamak oldukça güçtür. Bu nedenle programın yalnız etkililiğinin değerlendirilmesi çoğunlukla yeterli değildir. Programdaki olası aksaklıkları saptamak amacıyla sistemin tek tek analiz edilmesi gerekir (Erden, 1995: 16).

Bir eğitim programı hedefler, eğitim durumları ve sınav durumları olmak üzere üç temel öğeyi içerir. He-

defler, eğitim sürecinden geçecek bireyin bu süreçte kazanmasını beklediğimiz özelliklerdir. Eğitim durumları, bu özelliklerin kazanılabilmesi için bireyin ne tür yaşantılar içine sokulması gerektiğini; sınav durumları ise, bireyin geçirdiği yaşantılar sonucunda davranışlarında istenilen değişmelerin olup-olmadığını; olduysa, ne ölçüde olduğunu anlamamıza yardım eder.

Uygulamadaki lise Türk dili ve edebiyatı programında hedefler şu şekilde ifade edilmektedir (M.E.B., 1998: 4):

Milli birlik ve bütünlüğün vazgeçilmez temel unsurlarının başında gelen Türk dilini, özelliklerini bozmadan ve aşırılığa kaçmadan, edebiyatımızın seçkin eserlerini okutarak öğretmek;

Dilin millet hayatındaki yerini iyice belirterek, köklü kurallar kazanmış bir dilin eğitim ve öğretimdeki yerini kavramak;

Öğrencilere dilediklerini, okuduklarını, incelik ve derinlikleriyle kavratmak; onların duyduklarını, gördüklerini, düşündüklerini ve anladıklarını, söz ve yazı ile planlı, etkili, akıcı ve anlaşılır bir şekilde ifade etme kabiliyetlerini geliştirmek;

Okumanın vazgeçilmez bir ihtiyaç olduğunu benimsetmek, okuma zevk ve alışkanlığını kazandırmak;

Türk dilinin kurallı, zengin, üretken ve tarihi geçmişinde çeşitli şekil ve türlerde üstün seviyeli eserler veren köklü bir dil ailesinden geldiği şuurunu yerleştirmek; bugün de Türk dili ile dünya çapında eserler verildiğini göstermek;

Yazarken ve konuşurken Türkçenin imlasına, telaffuzuna ve estetik inceliklerine özen gösterilmesinin gereği benimsetilerek bunların yaygınlaştırılmasını sağlamak;

Ortak milli kültür değerleri taşıyan eserlerden faydalanmak suretiyle Türk toplumunun temel değer hükümlerini öğretilip benimsetmek;

Türk edebiyatının dünü ve bugünü ile dünya edebiyatı içerisindeki yerinin ve öneminin kavranılmasına zemin hazırlamak;

Türk dili ve edebiyatı öğretimi ve eğitimi yoluyla öğrencilere diğer alanlarda da sağlam, dengeli, hür ve sistemli düşünme alışkanlığı; araştırma, tartışma, değerlendirme, yorumlama, sentez ve oluşturma gücü kazandırmak;

Sınıf ve yaş seviyelerine göre dinleme, okuma ve yazma faaliyetleri arasında Türk dilinin bütün özelliklerini öğrenme, kullanma ve bu yolla bilgi edinme, kavrama, analiz ve sentez yapabilme alışkanlığı kazandırmak;

Sözlü ve yazılı olarak metin tahlili ve yeni metinler meydana getirme faaliyetleri sırasında, kültürümüzün

inanç, bilgi ve zevk inceliklerine ait birikimi tanıtarak benimsetmek.

Yukarıda verilen lise Türk dili ve edebiyatı programının hedefleri incelendiğinde, bu ifadelerin hedeflerde bulunması gereken özellikleri yansıtmadığı, yani açık seçik olarak ve eğitim sürecinden geçecek öğrencinin kazanması beklenen davranışlar açısından yazılmadıkları görülmektedir. Bu hedefler, öğrenciye kazandırılacak özellikler bakımından ifade edilecek olursa; hem öğrenme yaşantılarını seçip düzenleme, değerlendirme yapma hem de program geliştirme ilkeleri açısından daha uygun olur.

Lise Türk dili ve edebiyatı programında hedeflerin, öğretmenin davranışlarına işaret edecek şekilde; kavratmak, benimsetmek, hazırlamak, sağlamak, göstermek gibi ifade edildiği görülmektedir. Hedeflerin bu şekilde belirtilmesi ise, yukarıda değindiğimiz nedenlerden dolayı, öğretim etkinliklerini planlama ve uygulama, ölçme ve değerlendirme yapma ve program geliştirme çalışmalarını da olumsuz yönde etkiler.

Eğitim en genel anlamıyla bir davranış değiştirme sürecidir, bu süreçten geçen kişinin davranışında önceki durumuna göre bir değişim olması beklenir. Bu nedenle bir eğitim programında hedeflerin, öğrenci davranışları bakımından; öğretim sonunda, öğretimi başarı ile tamamlayan bir öğrencinin ne yapabileceğini gösterecek şekilde ifade edilmesi gerekir. Hedefler öğretmenin yapacakları açısından ifade edildiğinde, öğretmen belki gerçekten denileni yapmış, yani kendi hedefine ulaşmış olabilir. Fakat böyle olması, programın hedefine ulaşılıp ulaşılmadığına, yani öğrenci davranışlarında istenilen değişmelerin olup olmadığına ilişkin hiçbir bilgi vermez (Thorndike ve Hagen, 1969: 35; Tekin, 1996: 12).

Programın önemli bir boyutu da, öğretme öğrenme süreci boyutudur. Hedeflerin iyi ve doğru biçimde ifadesi kadar, öğrenme yaşantılarının ve sürecin işleyişini sağlayacak içeriğin de iyi bir şekilde düzenlenmesi gerekir. Ancak bunu yapmak da, tek başına yeterli olmaz. Bir de, sistemi gereği gibi işletecek, nitelikli öğretmenlere ve bu öğretmenlerin uygulamada karşılaştıkları sorunları belirlemeye; belirlenen sorunlar çözümlendikten sonra, programı tekrar uygulamaya koymaya gereksinim vardır.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Ortaöğretimde çalışan Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerinin ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı programına ilişkin görüşlerini incelemek ve ortaya çıkan sonuçlara göre öneriler geliştirmektir.

SINIRLILIKLAR

Araştırma ile ilgili sınırlamalar şöyle sıralanmaktadır:

(1) Araştırma 1998-1999 öğretim yılında, Diyarbakır,

Gaziantep ve Siirt il merkezlerinde çalışan edebiyat öğretmenleri ile sınırlıdır.

(2) Araştırma, öğretmenlerin Türk dili ve edebiyatı programına ilişkin görüşlerini belirlemek için ankette yer alan görüşler ile sınırlıdır.

YÖNTEM

Araştırma yöntemi, "betimleme-survey yöntemi"dir. Bu yöntem olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların ne olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışan araştırmalarda kullanılır (Kaptan, 1991:59).

EVREN VE ÖRNEKLEM

1998-1999 öğretim yılında, Diyarbakır, Gaziantep ve Siirt il merkezlerinde çalışan Türk dili ve edebiyatı öğretmenini kapsamaktadır. Araştırmaya katılan 110 Türk dili ve edebiyatı öğretmeni ise, araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

VERİ TOPLAMA ARACININ GELİŞTİRİLMESİ VE İSTATİSTİKSEL ANALİZ

Araştırmada kullanılan veri toplama aracını geliştirmek için, önce 5 Türk dili ve edebiyatı öğretmeninden, Türk dili ve edebiyatı programı hakkındaki görüşlerini kompozisyon halinde yazmaları sağlanmıştır. Öğretmenlerin görüşleri ve ilgili literatürden yararlanılarak anket taslağı oluşturulmuştur. Geliştirilen anket taslağı Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü öğretim elemanlarının görüşlerine sunulmuş, bu görüşler doğrultusunda tekrar gözden geçirilip son şekli verilmiştir.

Veri toplama aracı anketörler tarafından uygulanmıştır. Verilerin analizinde yüzde (%) yöntemi kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmada, Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerinin, ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı programı hakkındaki görüşleri ile ilgili aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

1. Öğretmenlerin %75.5'i haftada 16 saatten fazla derse girmektedir. Haftada 6 saatin altında derse giren öğretmenler ise %2.7'dir.

2. Öğretmenlerin %58.2'si Türk dili ve edebiyatı programının hedefleri ile ders kitabı ve ders içeriği arasında orta derecede bir ilişki olduğunu belirtirken %36.4'ü ise az derecede bir ilişki olduğunu belirtmektedir.

3. Öğretmenlerin %70.9'una göre Türk dili ve edebiyatı dersi için tanınan süre bu dersin hedeflerini gerçekleştirilmede kısmen yeterlidir. Yine öğretmenlerin %23.6'sına göre ise bu süre yeterli değildir.

4. Öğretmenlerin %57.3'üne göre öğrencilerin Türk dili ve edebiyatı dersine ilgileri orta düzeyde ve

%33.6'sına göre ise az düzeydedir.

5. Öğretmenlerin %50.9'una göre, Türk dili ve edebiyatı programı ile öğrencilere dil ve edebiyat sevgisi orta düzeyde, %39.1'ine göre ise az düzeyde kazandırılmaktadır.

6. Öğretmenlerin %73.6'sı Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı (özellikle 1940 sonrası) ile ilgili metinler üzerinde kısmen, %21.8'si ise hiç çalışma olanağı bulmadıklarını belirtmektedir.

7. Öğretmenlerin %60.9'una göre Türk dili ve edebiyatı programında eski Türk edebiyatı ve divan edebiyatı konularının ağırlıklı olması öğrencilerin bu derse karşı ilgilerini azaltmaktadır. Öğretmenlerin %32.7'sine göre ise, Türk dili ve edebiyatı programında eski Türk edebiyatı ve divan edebiyatı konularının ağırlıklı olması öğrencilerin bu derse ilgilerini değiştirmiyor.

8. Öğretmenlerin %68.8'i Türk dili ve edebiyatı programının içeriği konusunda ağırlığın, yeni Türk edebiyatında olmasını (özellikle Cumhuriyet dönemi), eski Türk edebiyatına kısmen (bilgi amacıyla) yer verilmesini önermektedir. Bu konuda öğretmenlerin %19.3'ü, Türk dili ve edebiyatı programının olduğu gibi kalmasını, %11.9'u ise, programda konuların ağırlığının olduğu gibi korunmasını, ancak günümüz Türk edebiyatı ile ilgili örneklerden başlanarak geriye doğru gidilmesini önermektedirler.

9. Öğretmenlerin %50.9'una göre, öğrenciler ders kitabı dışında diğer edebi metinlerden az yararlanmakta, %42.7'sine göre ise, hiç yararlanmamaktadır.

10. Öğretmenlerin %63.3'ü öğrenci seçme ve yerleştirme sınavında edebiyat ile ilgili soruların az olması ya da hiç olmamasının öğrencilerin Türk dili ve edebiyatı dersine ilişkin ilgi düzeylerini tamamen etkilediği, %32.1'i ise, kısmen etkilediği şeklinde görüş belirtmektedir.

11. Öğretmenler, Türk dili ve edebiyatı programının içeriği öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını karşılamada az yeterli olduğunu (%80.9) belirtmektedirler. Türk dili ve edebiyatı programının içeriği öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını karşılamada hiç yeterli olmadığını belirten öğretmenler ise %17.3 kadardır.

12. Türk dili ve edebiyatı programı ile kazandırılan bilgilerin öğrencilerin daha sonraki yaşamlarında az yararlı olduğunu belirten öğretmenler %80, hiç yararlı olmadığını belirtenler ise %9.1'dir.

13. Öğretmenlerin %77.3'ü Türk dili ve edebiyatı dersinde anlatma yöntemine "çok" düzeyde yer verdiklerini belirtmektedirler. Tartışma yöntemi öğretmenlerin %45.5'i tarafından "orta", %30'u tarafından "az" ve %24.5'i tarafından ise "çok" düzeyde kullanılmaktadır. Soru cevap tekniği öğretmenlerin %61.8'i tarafından "çok", %36.4'ü tarafından ise "orta"

düzye de kullanılmaktadır. Öğretmenlerin %63.3'ü rol oynama ve dramatizasyon tekniğini "az" düzye de kullanılmaktadır. Çözümleme tekniği ise, öğretmenlerin %44'ü tarafından "az", %27.5'i tarafından "orta" ve %23.9'u tarafından ise "çok" düzye de kullanılmaktadır.

14. Çoktan seçmeli testlerin kullanılma sıklığı şöyledir: Öğretmenlerin %45.7'si "az", %24.8'i "orta" ve %19'u ise "çok" düzye de kullanılmaktadır. Çoktan seçmeli testleri "hiç" kullanmadıklarını belirten öğretmenler ise %10 kadardır. Yazılı yoklamaları "çok" sık kullanan öğretmenler %75.5, "orta" sıklıkta kullananlar ise %17.3'tür. Öğretmenlerin %36.5'i sözlü yoklamaları "çok" sık, %31.7'si "orta" sıklıkta ve %28.8'i ise "az" kullanılmaktadır.

15. Öğretmenlerin %47.3'ü ölçme sonucunda öğrencilerin yanlışlarını onlar ile birlikte her zaman, %22.7'si sık sık, %29.1'i ise ara sıra düzeltmektedir.

16. Öğrencilerin sınavda yaptıkları hataları düzeltme şekli şöyledir; öğretmenlerin %70.6'sı "hatalara işaret ederim ve öğrencilerin düzeltmesini beklerim" şeklinde görüş belirtirken %18.3'ü ise hataları öğrencilere düzelttiklerini belirtmektedirler.

17. Öğretmenlerin %46.4'üne göre sınıflardaki oturma düzeni Türk dili ve edebiyatı dersinin hedeflerini gerçekleştirmeye uygun değildir. %25.5'i uygun bulurken %28.2'si ise bu konuda kararsız kalmıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Öğretmenlerin Türk dili ve edebiyatı programına ilişkin görüşlerini değerlendirmek amacıyla yapılan bu çalışmada ortaya çıkan sonuçlar şöyledir:

Öğretmenlerin yarısından fazlası (%58.2) Türk dili ve edebiyatı programının hedefleri ile ders kitabı ve ders içeriği arasında orta derecede ve %36.4'ü ise az derecede bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Bir başka bulgu da öğretmenlerin büyük çoğunluğunun (%70.9) Türk dili ve edebiyatı dersi için tanınan sürenin bu dersin hedeflerini gerçekleştirmede kısmen yeterli olduğunu belirtmeleridir.

Bir eğitim programının içerik boyutunda belirlenen hedeflere ulaşmak için ne öğretelim sorusuna yanıt aranır (Demirel, 1996: 6). Bir diğer ifade ile, içeriğin hedeflerin gerçekleşmesine hizmet edecek şekilde seçilmesi gerekir. Burada önemli olan bir diğer sorun da, bireyde davranış değişikliğini sağlamak için onun ders içeriğinde ön görülen yaşantıları ne kadar süre geçirmesi gerektiğidir.

Bir dersin hedefleri ile içerik ve süre arasında sıkı ilişkiler vardır. Bir hedefin gerçekleşebilmesi, yani öğrencinin davranışlarında istedik değişmelerin olabilmesi için, o hedefin gerektirdiği yaşantıların uygun koşullarda ve yeterince geçirilmesi gerekir. Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri dikkate alındığında, Türk dili ve edebiyatı programının içeriği ve bu içerikle öğrencilere kazandırılmak istenen davranışları kazandırıcı nitelikteki yaşantılar için tanınan süre arasında bir paralellik olmadığı söylenebilir. Ayrıca programda hedefler açık seçik ve programı başarıyla tamamlayan bir öğrencinin davranışları açısından yazılmadığı için, bu hedeflere uygun içeriği seçip düzenlemek de olanaksız hale gelmektedir.

Araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin Türk dili ve edebiyatı dersine ilgileri (orta düzey: %57.3; az: %33.6) düşüktür. Yine bu konuda öğretmenlerin yarısına (%50.9) göre Türk dili ve edebiyatı dersi ile öğrencilere dil ve edebiyat sevgisi orta düzeyde ve üçte birine (%33.6) göre ise az düzeyde kazandırılmaktadır. Bunun temel nedeni olarak, program içeriğinin eski Türk edebiyatı ağırlıklı olması, öğrencilerin bu tür metinlerin dilini anlamamaları; konuları, bazı kalıpları ve söz sanatlarını ezberlemelerinin ağırlık kazanması gösterilebilir. Araştırmanın sonuçları da öğrencilerin Türk dili ve edebiyatı dersine ilgisini sağlamak ve öğrencilere dil ve edebiyat sevgisini kazandırmak için, ders içeriğinin öğrencilerin rahatça anlayabilecekleri, onlarda okumaya karşı ilgi ve istek uyandıracak şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle ders kitaplarının yazar, dilbilimci, eğitimci, psikologdan oluşan bir komisyon tarafından hazırlanması, daha sonra bir grup öğrenciye okutulup onların tepkisi alındıktan ve gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra yayınlanması daha doğru olur.

Öğretmenlerin çoğunluğu (%73.6) Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı (özellikle 1940 sonrası) ile ilgili metinler üzerinde kısmen çalışabildiklerini, %21.8'i ise hiç çalışma olanağı bulmadıklarını belirtmektedirler. «ünkü Türk dili ve edebiyatı programında kronolojik bir sıra izlenmektedir. Böyle bir yaklaşım sonucu, çağdaş Türk edebiyatı konularına sıra gelinceye kadar öğretim dönemi bitmekte ve öğrenci Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatından seçilmiş örneklerle ya hiç tanışmamakta ya da bir iki örnekle yetinmek zorunda kalmaktadır. Bu durum, önemli öğretim ilkelerinden birisi olan güncellik

(aktüalite) ilkesine ters düşmektedir. Güncellik ilkesine göre, öğretimde bireyin anlayabileceği onun için anlam taşıyan güncel örneklerden hareket edilmesi, eskiyi anlamayı kolaylaştırır.

Bu sonucu destekleyen bir başka bulgu da, öğretmenlerin beşte üçüne (%60.9) göre, Türk dili ve edebiyatı programında eski Türk ve divan edebiyatı konularının ağırlıklı olması öğrencilerin bu derse ilgilerini azaltmaktadır. Bu sonuç ve öğretmenlerin %68.8'inin Türk dili ve edebiyatı programının içeriğinde ağırlığın, yeni Türk edebiyatı konularında olması konusundaki görüşleri; içeriğin güncellik ve yakından uzağa ilkesine uygun olarak yeniden düzenlenmesinin gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

Dil ve edebiyat eğitiminde esas, öğrencinin duyuş, düşünüş ve yaşayış bakımından dengeli bir gelişim çizgisi izlemesini sağlamaktır. Bunun en etkili yolu da, öğrenciye sağlam bir dil bilinci ve okuma zevki kazandırmaktan geçer. Öğretmen bunları yavaş yavaş kazandırmaya çalışırken okutma işine öğrencilerin zevk alabileceği metinlerle başlamalıdır. Bunun için, öğrencilerin önce kendi sosyal ve kültürel çevrelerine uygun edebiyat ürünleriyle yüz yüze gelmelerinde sayısız yarar vardır. Onlara anlaşılması güç metinler yerine, kolay anlaşılır ve öğrencinin zevkine, ilgisine uygun metinler verilmelidir (Kavcar, 1999: 145). Dolayısıyla Türk dili ve edebiyatı programında konuların günümüz yazarlarından seçilmiş metin örneklerinin ağırlıkta olduğu, tematik bir şekilde düzenlenmesi gerekir. Örneğin sevgi, hüznün, mutluluk, savaş, barış, demokrasi, insan gibi kavramların değişik yüzyıllarda değişik yazarlarca nasıl ele alındığı üzerinde durulacak bir düzenleme; kronolojik bir düzenlemeden daha doğru olur (Poyrazoğlu, 1986: 93).

Öğretmenlerin büyük bir bölümü (%80) Türk dili ve edebiyatı programı ile kazandırılan bilgilerin öğrencilerin daha sonraki yaşamlarında az yararlı olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca Türk dili ve edebiyatı programının içeriğinin öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını karşılamada az yeterli olduğunu belirten öğretmenler de yüksek bir oran (%80.9) oluşturmaktadır. Bu sonuçları destekleyen bir diğer bulgu da, öğrenci seçme ve yerleştirme sınavında edebiyat ile ilgili soruların az olması ya da hiç olmamasının öğrencilerin Türk dili ve edebiyatına ilişkin ilgi düzeylerini tamamen etkilediği görüşünün öğretmenlerin çoğunluğu (%63.3) tarafından

paylaşılmasıdır. Bu sonuçlar Türk dili ve edebiyatı programının öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını karşılamada tam yeterli olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Öğretimin temel ilkelerinden biri de, "öğrenciye görelilik" ilkesidir. Bu ilkeye göre, öğrencinin ilgileri, ihtiyaçları, heyecanları, öğrenme merakları öğretimde tüm faaliyetlerin temel sermayesidir (Küçükahmet, 1998: 37). Öğrenilen bilgiler gerçek hayat ile ilişkilendirilerek öğrencinin öğrendiği şeylerin değerini görmesi (Özden, 1998: 42) sağlanmalıdır. İlgi ve ihtiyaçlar öğretim sürecinde en temel güdü kaynaklarıdır. Bu durum, ders programları hazırlanırken öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarının dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Öğretmenlerin büyük çoğunluğu (%77.3) Türk dili ve edebiyatı dersinde "anlatma" yöntemine çok düzeyde yer verdiklerini belirtmektedir. Türk dili ve edebiyatı dersinde çok başvurulması gereken bir diğer yöntem olan "tartışma"; ancak öğretmenlerin yaklaşık dörtte biri (%24.5) tarafından "çok" düzeyde kullanılmaktadır. Soru cevap tekniği öğretmenlerin çoğunluğu (61.8) tarafından çok düzeyde kullanılırken, rol oynama ve dramatizasyon tekniği, "az" düzeyde (%63.3) başvurulan bir tekniktir. Edebiyat dersinin doğası gereği, kullanılması gereken bir diğer teknik de "çözümleme"dir. Bu tekniğin de öğretmenlerin yaklaşık olarak yarıya yakını (%44) tarafından "az", dörtte birine yakın (%23.9) kısmı tarafından ise çok düzeyde kullanıldığı saptanmıştır.

Yazılı yoklamaların çok sık (%75.5) kullanılmasına karşın çoktan seçmeli testler ancak öğretmenlerin yaklaşık olarak beşte biri (%19) tarafından çok sık kullanılmaktadır. Bu sonuç, öğrencilerin belli bir konudaki düşüncelerini örgütleyip sunmalarına olanak sağladığı için, özellikle öğrencilerin yazılı anlatım güçlerini geliştirme bakımından olumlu olarak değerlendirilebilir.

Ölçme sonucunda yapılan yanlışları öğrencilerle birlikte "her zaman" düzelten öğretmenler %47.3'tür. Öğretmenlerin ölçme sonucunda öğrencilerin yaptıkları hataları düzeltme konusunda en çok başvurdukları yol ise, hataları öğrencilerle birlikte düzeltmedir (%70.6). Böyle bir uygulama, öğrencilere yaptıkları hataları görme ve düzeltme olanağı sağlaması bakımından önemlidir.

Öğretmenlerin yaklaşık yarısı (%46.4), sınıfın oturma düzeninin Türk dili ve edebiyatı dersinin hedeflerini gerçekleştirmeye uygun olmadığını belirtirken %28.2'si ise bu konuda kararsız kalmıştır. Eğitim durumlarının dü-

zenlenmesinde dikkate alınması gereken noktalardan biri de sınıf düzenidir. Sınıf düzeni, öğrenmeye yardım edici, konu ve yöneme uygun, öğretmen ve öğrencilerin birbirlerine ve kaynaklara ulaşmasını kolaylaştırıcı, trafik akışına yardımcı, öğrenci katılımını artırıcı olmalıdır (Başar, 1994:36).

ÖNERİLER

1. Türk dili ve edebiyatı dersinin hedefleri, öğretim sürecinden geçecek olan öğrencilerin kazanmaları istenilen davranışlar açısından ifade edilmesi ve bu hedeflerin gözlenebilir öğrenci davranışlarına çevrilmesi gerekir.

2. Türk dili ve edebiyatı programının hedeflerini gerçekleştirmek için ders kitabı, ders içeriği ve bu ders için tanınan süre uygun hale getirilmelidir. Öğretmenlerin sınıfta incelenen bir metinden yola çıkarak, öğrencilerini o metnin yazarının kitabını ya da aynı temayı işleyen başka yazarların eserlerini okumaya yönlendirmeleri için programda esnek bir düzenlemeye gidilmelidir. Böylece öğrencinin sadece sınıfta bir şeyler öğrenmesi ve öğrendiği yarım yamalak bilgiyle yetinmesi yerine, araştırması, incelemesi, bilgiye kendi kendine ulaşmayı öğrenmesinin yolları açılmış olacaktır.

3. Araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin Türk dili ve edebiyatı dersine karşı ilgileri düşüktür. Dolayısıyla Türk dili ve edebiyatı programı, öğrencilerin ilgisini çekecek şekilde yeniden düzenlenmelidir. Günümüz edebiyatından seçkin örneklerle öğrencilerin okudukları metinlerle yaşam arasında bağ kurmaları sağlanmalı, bu yolla onlarda dil duyarlılığı, dil sevgisi ve bilinci uyandırılmaya çalışılmalıdır. Gerekirse bu konuda öğretmen ve öğrencilerin görüşlerine de başvurulmalıdır.

4. Türk dili ve edebiyatı derslerinde söz sanatları, kipler, kurallar ezberletilmekten kaçınılmalı, bu tür kurallara öğrencilerin sezgi yoluyla ulaşmaları sağlanmalıdır.

5. Türk dili ve edebiyatı programında konular günümüz edebiyatından seçilmiş metin örneklerinin ağırlıkta olduğu tematik bir şekilde verilmelidir. Örneğin sevgi, hüznün, mutluluk, savaş, barış, demokrasi, insan gibi kavramların değişik yüzyıllarda değişik yazarlarca nasıl ele alındığı üzerinde durulacak bir düzenlemeye gidilmelidir.

6. Birçok öğrenci derse girerken kendi kendine "Bu

konuyu niçin öğrenmeliyim?" sorusunu sorar. Bu sorunun sorulduğu derslerden birisi de Türk dili ve edebiyatı dersidir. Dili eski, öğrencinin kendi hayatından bir şeyler bulamadığı metinlerin yer aldığı bir programla, öğrencilerde öğrenme isteği uyandırılmaz. Bu nedenle, Türk dili ve edebiyatı dersinin programı güncelleştirilmelidir. Yani programın pratikte değeri olmalıdır.

7. Öğrencilerin lise dönemindeki en önemli hedeflerinden birisi istedikleri üniversiteye girmektir. Üniversiteye giriş sınavlarında ise edebiyat sorularına çok az yer verilmesi, öğrencilerde edebiyat konularının gereksiz olduğu izlenimini uyandırmakta ve onların edebiyat derslerine gereken ilgiyi göstermelerini engellemektedir. Bu olumsuz durum, öğrenci seçme ve yerleştirme sınavında edebiyat sorularına yeteri kadar ağırlık vermekle ortadan kaldırılabılır.

8. Öğretmenlerin anlatma yöntemi yanında diğer yöntemlere de ağırlık vermeleri için hem öğretmen yetiştiren yükseköğretim programlarında gerekli düzenlemeler yapılarak öğretmen adaylarının yetişmeleri sağlanmalı hem de halen görev yapan öğretmenler için bu konudaki eksiklikleri giderici nitelikte bazı hizmet içi eğitim kursları düzenlenmelidir.

9. Öğrencilerin farklı yeteneklerinin ortaya çıkarılabilmesi için, ölçülecek özelliği ölçmeye uygun olan değişik ölçme araçları kullanılmalıdır.

10. Sınıfın oturma düzeni, Türk dili ve edebiyatı dersinde yapılan öğretim etkinliklerini kolaylaştırıcı ve öğretim hedeflerini gerçekleştirmeye hizmet edici hale getirilmelidir. Örneğin, sınıfta bir tartışma yapılacaksa, tartışmaya katılacak öğrencilerin birbirlerini görebilecek şekilde oturmalarına imkan verecek bir oturma düzeni sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Başar, Hüseyin (1994) *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Demirel, Özcan (1996) *Genel Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Usem Yayınları
- Demirel, Özcan (1999) *Kuramdan Uygulamaya Program Geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Erden, Münire (1995) *Eğitimde Program Değerlendirme*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Göğüş, Beşir (1978) *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*. Ankara: Gül Yayınevi.

- Kaptan, Saim (1991) *Bilimsel Araştırma Teknikleri*. Ankara: Tek Işık Veb Ofset.
- Kavcar, Cahit (1987) "Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi", *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, s: 261-273.
- Kavcar, Cahit (1994) "Yeni Türk Edebiyatı Öğretimi" 1. *Eğitim Bilimleri Kongresi Kuram-Uygulama-Araştırma* (Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi 28-30 Nisan 1994) Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, s:853-864.
- Kavcar, Cahit (1999) *Edebiyat ve Eğitim*. (Genişletilmiş 3. Basım) Engin Yayınevi .
- Küçükahmet, Leyla (1998) *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Alkım Yayınları.
- M.E.B. (1998) *Lise Programı*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Özden, Yüksel (1998) *Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Poyrazoğlu, Osman Nuri (1986) "Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminde Karşılaşılan Başlıca Sorunlar", *Öğretim Kurumlarında Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi ve Sorunları*, Türk Eğitim Derneği IV. Öğretim Toplantısı 10-11 Nisan 1986, Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları, s: 79-140.
- Tekin, Halil (1996) *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. 7. Basım, Ankara: Yargı Yayınları.
- Thorndike, R.L. and E. Hagen, (1969) *Measurement and Evaluation In Psychology and Education*, Third edition. New York: John Wiley and Sons Inc.